

EMINESCU. TIMP SI SPATIU

"Destin unic, tensiune maxima dar singulara", acesta este modul in care Nichita Stanescu il vedea pe omul de geniu ce a fost si deapauri va ramane Eminescu. Acelasi Eminescu este vazut de marele indrumator al culturii si literaturii romane, Titu Maiorescu, ca produs al propriului sau geniu, un individ de o forta interioara iesita din comun, care a invins prin creatie toate vicisitudinile existentei. Astfel Maiorescu prin claritatea viziunii sale, a pus bazele mitului eminescian ce domina mentalitatea unui intreg popor de mai bine de un secol.

A vorbi despre Eminescu inseamna a vorbi despre geniu. si asta pentru ca numai cuvantul mestesugit al unui spirit de exceptie putea naste noi pasiuni si idealuri, putea crea mituri noi si darama credinte vechi impunandu-se in literatura vremii intr-o perioada atat de scurta de timp. Opera magului eminescian traieste prin vastitate, diversitate si profunzime. Ea valorifica simboluri consacrate, dar genereaza deopotriva metafore scilpitoare si neasteptate, prin asocieri de cuvinte sau prin identitati noi date unor termeni. Este insa o opera unitara care sta marturie pentru generatiile ce vor urma geniului innascut al poporului nostru, pentru ca poezia eminesciana se naste din sevele pamantului romanesc.

Cunoscand consacraarea intr-o perioada cand curentul initiat de romantici isi traia ultimele clipe de glorie, inegalabilul poet reinvie miscarea romantica, dovada cea mai graitoare fiind felul in care manuscrisele sale sunt cercetate de oamenii de litere din toate colturile lumii. Eminescu preia o serie de mituri si motive din literatura universala, pe care le imbina inasa cu rezultatele indelungatelor sale studii, derulate sub impulsul de a defini sub o forma concreta si precisa, niste coordonate tipic romanesti, pentru a aborda diferite concepte. Aceste concepte se refera fie la forma pe care trebuie sa o imbrace poezia in functie de ideile pe care le exprima, fie la unele tematici filozofice care pot fi folosite in poezie cand se fac analogii sau in cazul simbolurilor.

Mihai Eminescu valorifica in opera sa, stiinta, filozofia, ritmul istoric al veacului si intelepciunea anticilor. Ca individ inzestrat cu o inteligenta iesita din comun, a abordat in profunzime teme universale, dintre care din punct de vedere stiintific sunt de mentionat: timpul, ca lait motivul sau supratema operei sale si cosmicul prezent in opere ca "Scrisoarea I", " La steua...", "Luceafarul", prin

concepte precum: infinitul, geneze sau prabusiri cosmice, luna, soarele, stelele, luceferii, cerul, zborul intergalactic, haosul, muzica sferelor.

In afara de poezii, Eminescu are preocupari ce ni s-ar parea curioase, daca n-am cunoaste firea insetata de absolut a poetului. Nevoia interna de unitate in explicarea universului impinsese pe acest spirit speculativ sa caute abstractiunile necesare in stiinte, mecanica si astronomie.

In caietele de scoala, Eminescu isi facea insemnari dupa publicatii stiintifice, copiind observatii fizice asupra calorimetriei, a caldurii corpurilor, a legilor miscarii, fortei centrifuge si alte asemenea probleme.

Deoarece aceste stiinte isi exprima legile in ecuatii numerice, Eminescu este determinat sa se initieze in misterele calculului diferentiat. Studiul matematicilor, ce fusese in copilarie atat de urzit, i se parea acum usor si unic instrument de formulare a legilor cosmosului.

Caietele poetului au scos la iveala consultatii privind "legea atractiei", nume de fizicieni Galilei, Newton, Watt, Bernoulli.

In literatura romana nu se cunoaste o incercare similara de fundamentare stiintifica a programului literar propriu. Este de subliniat inca o data valoarea confesiunii epistolare lui Eminescu despre preocuparea vietii sale: stiintifica si literara.

Unitatea lumii apare in chiar temeiul realitatii ei, iar aceasta este "capacitate de actiune", "relatie activa fundamentala". "Realitatea ca actiune unitara" a Universului se recunoaste, (scrie mai departe Mircea Florian), in legea conservarii si transformarii energiei.

Incidenta gandirii eminesciene cu principiul lui Mayer si Clausius a fost neasteptat de fertila, cum o dovedesc cercetarile din ultimele decenii. De aceea, incepem sa intelegem altfel insemnarile (unele inca enigmatice) din "Fragmentariul" poetului: "Teoria ecuatiunii universale", "Timpul o idee ce leaga fapta de fapta", "Puterea noastra, care nu-i decat o fractiune din puterea constanta a sistemului solar", "O dinamica de puteri este viata omenirii".

Miscarea este definita, in reflectiile pe marginea lecturilor stiintifice, drept modalitate de echilibrare continua a cantitatilor de energie proprii, fiecarui atom (in acord cu ideea de constanta a energiei universale-principiul Mayer-Clausius). Cum "fiecare atom e un individ care sta in legatura cu toate", miscarea unuia intr-o directie determina miscarea altuia in sens opus si aceasta la infinit. "Valuri, valuri"-subliniaza poetul inca o data caracterul ondulator al miscarii cosmice. Sa notam in teresanta sa viziune asupra aparitiei ritmului in creatiile spiritului: "Dar miscarea ditrecta a stelei se preface parte in launtrul nostru intr-o miscare ondulata, muzica sau un alt produs". Se intelege de aici ca miscarea in linie dreapta se intampla in spatiul infinit. In perspectiva infinita chiar si miscarea rotatorie tinde spre linia dreapta (prin inmultirea la nesfarsit a punctelor din care se alcatuieste circumferinta).

" Miscarea ondulata " este caracteristica spatiului marginit. Ea rezulta din tendinta permanenta de echilibrare a energiilor individuale, din necesitatea de "coadaptare" a oricarei miscari la linia generala de miscare, cum noteaza poetul cu alta ocazie.

Poezia "La steua..." publicata in "Convorbiri literare"

in decembrie 1886, apartinand astfel perioadei de maturitate a poetului, scrisa intr-un limbaj de o tulburatoare claritate si simplitate, este din punct de vedere al incadrarii literare o meditatie. Specie a genului liric aparuta inca din antichitate, dar cunoscand o maxima dezvoltare in romantism si o noua stralucire in poezia moderna, meditatiea apartine liricii filozofice, dand expresie poetica unor experiente intelectuale fundamentale in legatura cu teme majore ale Universului si ale vietii umane.

Opera in discutie este o meditatie pe tema filozofica a vietii umane-imensele distante cosmice masurate in ani lumina. Poetica este in acest caz uluitoarea senzatie a despartirii, a unui complex spatiu-timp in care perceptiile noastre ne arata ca prezente astre pot fi demult disparute. Ultima strofa realizeaza legatura dintre planul cosmic si cel uman, acesta constand in compararea fenomenului cosmic cu trairile sufletesti: iubirea pierduta resimtita in prezent cu aceeasi intensitate de la inceputurile ei.

Ca sa intelegem continutul fizic al poeziei, trebuie sa stim ca: viteza luminii, oricat de mare, este totusi finita si ca departarea stelelor de noi este atat de mare, incat pentru evaluarea ei se intrebuinteaza ca unitate de masura anul lumina, care reprezinta distanta parcursa de lumina intr-un an (anul lumina este egal cu aproximativ noua bilioane si jumătate de kilometri).

Steaua cea mai apropiata de Pamant este Alfa Centauri care se gaseste la 4,3 ani lumina de noi. Departarea stelei celei mai stralucitoare Sirius, din constelatia Canis Major este la 8,6 ani lumina. Insa stelele din Calea Lactee se gasesc la o departare de 3000 pana la 10000 de ani lumina. Stelele care alcatuiesc nebuloasele cele mai indepartate sunt la un milion de ani lumina de noi. Stelele, dupa cercetarile recente ale astrofizicii, sunt corpuri ceresti care nu sunt vesnice ci se formeaza si se transforma. Deci e posibil sa se spuna ca steua "s-a stins in drum", dar noi inca o observam ca existenta "iar raza ei abia acum luci vederii noastre", deoarece razele emise de stea sunt percepute de noi.

O stea care ia nastere si incepe sa emita raze luminoase va fi observata de noi abia dupa ce aceste raze au strabatut distantele enorme ale Universului. Intr-adevar este posibil ca o stea sa existe si noi totusi sa o zarim decat cu o anumita intarziere de timp "era pe cand nu s-a zarit". Starea fizica a unei stele observata este starea ei in timpul emisiei radiatiilor luminoase si nicidecum starea ei actuala, corespunzatoare sosirii radiatiilor la noi. Se poate deci intampla ca steua pe care o vedem astazi sa fie transformata sau disparuta de mult in urma unei catastrofe comice "Azi o vedem, si nu e".

Prima strofa fixeaza distanta care separa "steua care-a rasarit" de lumea muritorilor de rand care incearca sa descifreze tainele Universului.

Poetul creaza aceasta imagine a omului doritor de cunoastere, intr-un vast neant, cu intentiile de a sublinia rolul sau nesemnificativ in marea ordine universală. Incercarea de a descifra tainele stelei ce tocmai a rasarit este echivalenta cu nereusita pentru ca acest lucru reprezinta fixarea unui tel imposibil de atins, ce pare tot mai indepartat, odata cu scurgerea timpului. Distanta ce separa cele doua corpuri cosmice: Pamantul si steaua nou-nascuta este de ordinul anilor lumina, ceea ce demonstreaza ca Eminescu este un perfectionist, in sensul ca separa cele doua concepte proprii existentei omenesti: spatiul si timpul. Ba mai mult, le confera

acestora valori artistice noi, prin incadrarea lor in marea metafora a iubirii - ceea ce constituie insasi esenta poeziei. Cele doua idei: a departarii fiintei umane de telul sau nerealizabil si stingerea amorului - sunt reluate in versurile urmatoare, in care Eminescu se foloseste de cunostintele sale din domeniul filozofiei, dar si al stiintelor exacte, pentru a sugera ceea ce fiecare om probabil ca deja cunoaste: cineva pretuieste mai mult un lucru cand nu-l are si constientizeaza ca procesul este ireversibil.

Intr-adevar, raza ce " de mult s-a stins in drum " si care abia acum este perceptibila pentru ochiul uman nu poate simboliza decat regretul pierderii irecuperabile a unui obiect sau a unei fiinte dragi , efectul stilistic fiind dublat de strofa imediat urmatoare.

Ceea ce insa nu poate fi trecut cu vederea e felul in care marele poet foloseste concepte pur stiintifice - cum ar fi acela al relativitati timpului pe care le toarna in tiparele unei gandiri artistice. Modul in care trateaza problema nasterii stelei ne trimite cu gandul la teoria relativitatii la care parintele Einsten a realizat o formidabila experienta pe care a rezolvat-o tot cu ajutorul unei scilpiri de geniu. El si-a imaginat un tren care poate sa circule cu viteza luminii si proiectia imaginii sale intr-o oglinda. In conditii normale aceasta proiectie nu poate fi pusa la indoiala doar daca trenul circula cu o viteza egala cu cea a luminii deci egala cu proiectia undelor luminoase ce compun imaginea sa, pe oglinda, nu ar trebui sa fie proiectat nimic. Criza in care marele fizician ajunsese nu a putut fi rezolvata decat cu ajutorul unei idei scilpitoare si aceea ca in conditii speciale in cazul de fata acceptarea unui sistem comun in care unitate de viteza a deplasarii unui vehicul oarecare este egala cu valoarea vitezei luminii, timpul nu mai este identic pentru doua obiecte din acelasi sistem de referinta. Cu alte cuvinte el se dilata si aceeaasi idee este la baza celebrei teoreme formulata de Einsten, care, indirect, ofera si solutia creeri si a unei masini a timpului, de care filozofii antichitatii si ai Evului Mediu erau realmente obsedati. Daca omul ar fi capabil sa construiasca un aparat de zbor care sa graviteze in jurul Pamantului cu viteza superioara celei a luminii, timpul ar putea fi dat inapoi.

Imaginea aceasta cosmica cu tente filozofice, este sustinuta de un limbaj artistic elevat unde predomina simbolul, bazat pe interpretarea fenomenului fizic, intr-un mod care sa confere expresivitatea ideei sustinute si totodata, care sa surprinda sentimentul in forma sa pura si inofensiva. Conceptia aceasta, a sursei divine a sentimentului de dragoste e subliniata si prin folosirea cuvintului "icoana' termen bisericesc ce accentueaza ideea sfinteniei si a puritatii sufletului. De altfel, totul conduce aici spre imaginea de final a evenimentului cosmic: "Era pe cand nu s-a zarit\Azi o vedem si nu e" dominat de obsesia ca omul este dator, sa cantareasca rolul sau in univers si sa faca in asa fel incat sa influenteze in bine starea de fapt ce domneste in necunoscutul aflat dincolo de momentul prezent. Aceasta influenta nu se poate face decat pe doua cai: a creatiei purificatoare sau a iubirii. In aceasta poezie, Eminescu opteaza pentru a doua.

Aceste doua versuri pot fi interpretate tot pe baza legilor fizicii. Lumina pe care steua o emite nu poate fi perceputa de ochiul omului numai daca alegem ca sistem de referinta omul ce s-ar afla pe pamant. Cu timpul altfel ar sta lucrurile daca omul care ar observa fenomenul s-ar fi aflat in apropierea stelei ce-a luat nastere, ar

fi vazut lumina, cand steua chiar exista iar in momentul in care aceasta disparea ochiul sau nu ar mai fi receptat unda luminoasa. In concluzie un fenomen fizic poate fi interpretat diferit in functie de sistemul de referinta ales, prin strofa de final Eminescu face o paralela intre destinul stelei si acela al omului incatusat de dragoste. Omul nu trebuie sa fie pasiv si sa asiste la un eveniment ci are datoria de a incerca sa schimbe cursul lucrurilor in favoarea lui, poetul nu se abate nici acum de la principiile fizicii pentru ca un fenomen sa se produca, este absolut necesara indeplinirea conditiilor cerute. Tot asa si omul pentru a-si gasi scopul in viata si as intelege rostul pe pamant trebuie mai intai sa-si cantareasca sentimentele si sa nu se lase influentat decat de acelea a caror finalitate duce la creatie si nu la distrugere.

Poezia "La steua..." este exemplul concludent al felului in care Eminescu stie sa-si adapteze limbajul si cunostintele filozofice si fizice la cerintele impuse de o tema asa de vasta cum este iubirea. Probabil ca cea mai sugentiva metafora prezenta aici este "lumina" ca factor generator de viata, idee preponderent intalnita in creatia poetului.

Este vorba de lumina creatore, izbavitoare si datatoare de viata. Ea vindeca neazurile omului si ii reda acestuia vointa de a trai, naste aspiratie si inalta sentimente, fara a se abate catusi de putin din drumul sau imperturbabil, Eminescu ramane in primul rand un maestru al metaforei: opera sa demonstreaza generatiilor prezente si viitoare ca arta se face prin educarea spiritului, in virtutea unor valori morale, unanim recunoscute si respectate.

Elevi, Badea Catalina
 Matei Andreea
 Misaca Iustinian
 Panait Petronela
 Radulescu Costel

Profesor. ANGELA VASILE

Lic. Teoretic MIHAI EMINESCU